

Seçkin, Abdurrahman, “Ortaçağ Gürcistan’ında Eğitim (XI-XII. Yüzyıllar)”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9/17, ss.77-84.
DOI: 10.31765/karen.1056097

Bu makale etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektirmemektedir.
This article doesn't require ethical committee permission and/or legal/special permission.

* Araştırma Makalesi / Research Article

** Dr.,
Artvin/TÜRKİYE
 abdurrahmanseckin@gmail.com
ORCID : 0000-0002-2766-630X

Anahtar Kelimeler: İvirion, İkalto, Gelati, Kolhis Akademisi, Gürcistan, Kral IV. David

Keywords: Ivirion, İkalto, Gelati, Colchis Academy, Georgia, King IV. Davit

ORTAÇAĞ GÜRCİSTAN’INDA EĞİTİM (XI-XII. YÜZYILLAR)*

Abdurrahman SEÇKİN**

Öz: Bu çalışma Gürcistan’daki sınırları belirlenen yüzyıllar arasında eğitimin oluşum ve gelişimini inceler. Eğitim, bilinçli olarak insanın fiziksel, entelektüel ve ahlaki becerilerinin gelişimine yönelik eylem sürecini inceler ve uygular. Eğitim aynı zamanda sonuç demektir. Eğitim almanın temel yolu, yetiştirme ile yakından ilgili olan eğitim kurumlarında okumaktır. Orta Çağ’ın başlarında üç tür eğitim ayırt edilir. Bunlar halk eğitimi, örgün eğitim ve din eğitimidir. Nüfusun büyük bir kısmı ise halk eğitimine sahipti. Gürcistan’ın 11. yüzyıldan başlayarak 13. yüzyıla kadar olan eğitim anlayışı ve uygulamaları bağlamında saptanan bütün öncüller, kurumları da içine alacak şekilde, eğitim-öğretim faaliyetlerinin kilise ve manastırların merkezinde gerçekleştiğini gösterir. 13. yüzyıla kadar olan süreçte, yükseköğretimin ülke dışında ağırlıklı olarak Bizans’ta yapıldığı, bu dönemden itibaren de aynı zamanda akademilerin kurulduğu görülür. Ülke içerisinde ise temel eğitim, İvirion Manastırı, Gelati Akademisi ve İkalto Akademisinde gerçekleşir. Kadınların eğitimi ve akademi öğretmenlerinin yetiştirilmesi ile ilgili genel yaklaşım ve düşünceler, yapılan incelemeler sonucunda ayrıca ortaya koyulmaktadır.

EDUCATION IN MEDIEVAL GEORGIA (XI-XII. CENTURIES)

Abstract: This study examines the formation and development of education in Georgia between the centuries whose borders were determined. Education consciously examines and implements the process of action towards the development of human physical, intellectual and moral skills. Education is also a result. The main way to get an education is to work in educational institutions that are closely related to upbringing. three types of education are distinguished in the early Middle Ages. These are public education, formal education and religious education. Most of the population received public education. All the premises identified in the context of Georgia's educational understanding and practices from the 11th century to the 13th century, including institutions, show that educational activities took place in the center of churches and monasteries. In the process until the 12th century, it is seen that higher education was carried out mainly in Byzantium outside the country, and academies were established from this period at the same time. Within the country, basic education takes place at the Ivirion

Geliş Tarihi / Received Date: 10.01.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date: 02.03.2023

Monastery, Gelati Academy and Ikalto Academy. The general approaches and thoughts about the education of women and the training of academy teachers are also revealed as a result of the examinations made.

Giriş

Gürcistan eğitim tarihinin ilk aşaması ve eğitim Sistemi'nin erken özellikleri hakkında eski Gürcü kaynaklarında geniş bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Gürcü halkı temelde, Hristiyanlığı merkeze alan okullar inşa etmeye başlamışlardır. Bu kurumların ilki, III-IV yüzyıllarda Kolhis'de -bugünkü Poti şehrinde- bir tür retorik okul olan Lazta Akademisi kurulur. Okulda etkiyici ve ikna edici konuşma sanatı, felsefe, hukukun temelleri, edebiyat, müzik, astronomi ve matematik öğretilmekteydi. Dönemin en iyi hatip ve politikacıları burada yetişir. Kolhis Akademisi o dönemde çok önemli eğitim merkezi olarak göze çarpar, öyle ki burada eğitim almak için ünlü Bizanslı filozofların da geldiği bir eğitim merkezi haline dönüşür.¹

Kolhis retorik okulu hakkında bilgilere Temistiosis'in yazılarında ulaşılır. Hangi dilde eğitim verildiği konusunda bir bilgiye yer verilmemiş olmasına rağmen, akademisyen Simon Kauchishvili'ye göre okulun sadece yerel halk için eğitim vermediği, Bizans'tan eğitim için gönderilen gençlerin de bulunduğu görüşünden hareketle, okulun yerel değil ulusal bir dil yapısının olduğu düşünülebilir.

Ş. Nutsubidze ise okulun eğitim dili konusunda Kolhis kıyılarına Yunanlıların yerleşmiş olabileceklerini, dolayısıyla bölgedeki yerel dil olan Gürcüceyi de konuştuklarını ifade eder. Bu düşünceden hareketle Kolhis Akademisinde Gürcüce ve Yunanca olarak her iki dilde eğitim verildiği kanısı oluşur.²

Temistiosis'in (M.S. 384) ifadelerinde, Kolhis'te Yunan eğitimi için uygun bir zemin bulunduğunu, ülkenin Helen-Yunan kültürü'nün "kültür durağı" haline geldiği görülür.³ O dönemde yapılan Helenlerin bir kongresinde yerel halk olan Kolhislilerin kendilerini, Retorik-Dilbilimci, net ve güzel konuşanlar olarak ifade ederler, bu durum Batı Gürcistan'daki Helen kültürünün etkisini göstermekle birlikte, eğitim seviyelerinin de ayrıca ileri bir düzeyde olduğunu kanıtlar.

İvene Javakhişviliye bu duruma "Açıkçası, bu Helen- Yunan çalışmalarından böyle verim, alınmasının ana sebebi, Kolhis sakinlerinin önceleri de kültürel seviyelerinin üstün olması." şeklinde yaklaşır.⁴ Başlangıçta, pagan geleneğinin adetlerinden dolayı, Gürcü edebiyatı esas olarak krallar ve piskoposlar etrafında gerçekleşmiş, ancak manastır hayatının önemli ölçüde güçlendirildiği 7. yüzyıldan itibaren, kiliseler ve manastırlar eğitim merkezleri ve kültürel-edebiyat merkezleri haline gelir. Tarihi kaynaklara göre, eski Gürcistan'daki manastırlar (dini ve kültürel merkezler) ilk olarak Asurlu ve Kapadokyalı din adamları tarafından kuruldu. Faaliyetlerinin VI. Yüzyıl olduğu ileri sürülmektedir. Takip eden dönemde, pratik amaçlı olarak onlarla açılan kilise-manastır ve okul sayısı daha da artar. Hristiyan öğretimi ve kilise hizmetçisi eğitimi bu kurumlarda gerçekleşmekte, kutsal yazıları, ilahileri, felsefeyi ve yabancı dilleri ayrıca öğretime sunarlar.⁵

Okullardaki temel ders teoloji olur. Teoloji ve felsefeye ek olarak, kiliselerin ve manastırlarda bulunan okullarda öğretilen konulardan biri de ilahiler olduğu görülür. Kilise ve manastırlarda bulunan okullarda öğretmenler özel gruplara eğitim vermekteydiler. Bu sebeple eğitim anlayışı farklılık göstermektedir. Kraliyet, soylular ve devlet çalışanlarının çocukları özel eğitim alırlar. Dönemin kaynaklarında laik okulların varlığı hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmaz.

¹ Putkaradze, 2006:103.

² Gamsakhurdia, 1975:10-11.

³ Kaukhchishvili, ve Gamkrelidze, 1961:50.

⁴ Javakhişvili, 2012:252.

⁵ Putkaradze, 2006:104

Bunun nedeni olarak da Gürcistan'daki eğitim öğretimin tüm alanlarda kilisenin elinde olması ile ilişkilendirilebilir.⁶

Gürcistan'ın feodal öncesi dönemde, ilköğretim eğitiminin 6-7 yaşlarında başladığı görülür. Grigol Khansteli tarihinde Kartli Katolikosunun kız kardeşi olan Teklayı 6 yaşında, Giorgi Mtatsmindeli'nin kız kardeşi de bu döneme rastlayan-11. yüzyıl- 7 yaşında öğrenimine başlamış olduğu görülür. Eğitimi bitirme yaşı ise 16 olarak tespit edilir.⁷

Öğretmenlerin eğitimine ise çok büyük önem verilmiştir. Gürcü kaynaklarında "masts'avlebeli, modzghuari ve mzdredeli" tabirleri Öğretmen anlamında kullanılır. Hagiografların yazılarında hem öğrenciler hem de öğretmenler açısından, zihinlerinin keskinliğine, yeteneklerine, öğrenme için niteliklerin ve gereksinimlerin gerekliliğine olan vurgusu dikkat çeker. Eğitim sakin ve sabırla yapılmalı, öğretmenlerin öğrencilerine karşı sakin ve şefkatli bir yaklaşıma ihtiyaç duyduğu vurgulanır.⁸

Gürcistan'da Hıristiyanlığın başlamasıyla ilerleyen 10.-11. yüzyıllardan önce eğitimin ana konusu şunlardı: ağırlıklı olarak hagiografik eserlerin kullanıldığı Gürcü edebiyatı, teoloji, felsefe, ilahiyat, ayin -dini manastırlara yakın okullarda-, yabancı dil veya diller, yerli ve yabancı ülkelerin kısa tarihi şeklinde sıralanabilir.⁹

1. Gürcistan'ın 11.- 13. Yüzyıl Arasındaki Eğitim Yapısı

12. yüzyılda, Gürcistan bir yönetici etrafında birleşmiş ve devlet haline gelmiştir. Gürcistan'ın birleşmesi ve merkezi bir hükümetin kurulması, feodal beyler için olumlu bir durum değildi, bu durum onların bölgedeki haklarını kaybetmelerine sebep olacaktı.

Bu yüzden Kral III. Bagrat, soyluların gücünü bastırmak ve hâkimiyetini güçlendirmek için en başından beri soylularla bir mücadele yürütür. Bagrat'tan sonra da merkezi güç mücadelesi bir süre devam eder, nihayetinde IV. David döneminde güçlü bir monarşik hükümetin kurulmasıyla da mücadele sona erer. David'in halefi olan Demetre, III. George, ardından Kraliçe Tamar ve David Soslan tarafından korunur. Bunun yanı sıra 12. Yüzyılda Gürcistan Toprakları Nikopsis den Derbent-Dağıstan'a kadar ulaşır.

Ülkenin birleşmesiyle Gürcistan'daki farklı bölgelerin ekonomik yaklaşmasına ön ayak olur. Yeni Şehirler ve küçük kasabalar ortaya çıkar. (Ateni Tsikhiturt, Gori, Baraleti, Zhinvani Surami, Zorveti). Ülkenin farklı bölgelerini birbirine bağlayan yolların inşasına, şehirlerin iyileştirilmesine dikkat edilir.

Gürcistan'da 11.-12. Yüzyıllarda inşa edilen kültürel anıtların eşsizliği ve mimari çizgisi hala dikkat çekiyor. Bu yapılardan bazıları: Kutaisi'de Bagrati tapınağı, Mtsheta'da Svetitskhoveli, Abhazya'da Bedia ve Alaverdi, Kaheti'de, Samtavisi'de - Kartli'de, Nikortsminda - Racha, Ikorti, Bertubni, Betania, Gelati şeklinde sıralanabilir. Mevcut bu kültürel mirasların değerlendirilmesinden hareketle dönemin, duvar resimleri ve gravür sanatının çok gelişmiş olduğu görülür. Minyatürlerdeki el yazmaları ve kitap kapaklarının reproduksiyonları da oldukça dikkat çekicidir.¹⁰

On ikinci yüzyılda, siyasi gelişmenin yanı sıra Gürcistan zihinsel olarak da gelişti. Bu gelişme, Gürcü manastırlarının yurtdışında çoğalması ve keşişlerin Yunancadan Süryaniceden ve Ermeniceden tercüme ettiği kutsal kitaplar yanı sıra teolojik, felsefi ve bilimsel yazıların da çevrildiği bilinmektedir. Gürcüler Yunan dilinin yanı sıra eski pagan zamanlarının yazılarına da aşina oldular ve Bizans hukuku, kamu hayatı, sanat, resim, mimariyle de ayrıca ilgilendiler.¹¹

⁶ Gograchadze, 2019: 12.

⁷ Gamsakhurdia, 1975:30.

⁸ Lortkipanidze, 2012:328.

⁹ Gamsakhurdia, 1975:32.

¹⁰ Gamsakhurdia, 1975:33-34.

¹¹ Karichashvili, 1902:18.

11.- 12. yüzyıllarda Gürcistan'ın Bizans eğitim sistemiyle yakından tanışması, Gürcü eğitiminin desteklenmesinde önemli bir rol oynar. Birçok Gürcü, Bizans okullarında eğitim görür ve bazıları daha sonra Gürcü halkı için önemli kişiler olarak tarihteki yerini alır. (Ephrem Mtsire). Giorgi Mtatsmindeli, İverta (İverion) Manastırı'nda eğitim ve hizmet için 80 Gürcü çocuğunu Bizans'a götürmüş olduğu görülür.¹²

2. İvirion Manastırı

İvirion Manastırı Yunanistan'da, Kalkedon Yarımadası'nın doğu ucunda, Athos Dağı'nın alt yamacında yer alır. IX. Yüzyılın ikinci yarısında, Gürcü İlarion (822-875), Küçük Asya'daki Olympos manastırlarını ve İstanbul yakınlarındaki Romanesk manastırlarını kurar. 980-983 İoane Mtatsmideli ve Tornike Eristavi önderliğinde, Athos Dağı'na Gürcü manastırı inşa edilir.¹³

İoane Mtatsmindeli, Atoni dağında 40 yıl geçirir (965-1005). İverta manastırının yönetimiyle ilgilenir ve ayrıca tarımsal işleri de denetler. Oğlu Ekvtime ise tercüman olarak çalışır (955-1028). İoane, Gürcü dilinin pek çok kitaptan yoksun olmasından endişe eder ve bu durumun üstesinden oğluna Yunanca kitapları Gürcüceye çevirmesini öğreterek gelmeye çalışır.¹⁴

Gürcistan'ın birleşmesinden ve tek bir devlet-politik birimin oluşturulmasından sonra, yükseköğrenim ihtiyacı özellikle elzem bir hale gelir ve 12. yüzyılın başında, 1106'da Kral David girişimi ve desteğiyle Gelati Akademisi kurulur.¹⁵ Manastırın İnşaatı 20 yıl sürdüğü için David bu yapının inşasının tamamlanmasını göremez.

Akademi, manastırdan ayrı tek katlı olarak inşa edilir. Okul müdürüne (rektör) çok şerefli bir pozisyon olan "öğretmen" adı verilir. Bizans öğretim sistemi Gelati'de benimsenir ve 7 zorunlu ders olan geometri, aritmetik, müzik, retorik, gramer, felsefe ve astronomi eğitimi verilir. Ayrıca Gelati Akademisi'nde tıp öğretiminin de olduğu belirtilmekte bu düşüncenin kaynağı olarak manastırda bir hastanenin bulunması gösterilmektedir¹⁶

David Agmashenebeli, Gelati Akademisi'nde çalışmak için dürüst bir hayatı olan ve alanında yetişmiş adamları akademi içinde toplar. David'in tarihçesine göre; David hem Gürcistan'da hem de yurtdışında iyi eğitilmiş insanları Gelati'de çalıştırır. İoane Petritsoni Gürcistan dışından gelen akademisyenler arasındadır. Gelati de alanında uzman olan yerli ve yabancı bilim adamlarının toplaması, burasının tıpkı Atina gibi bir kültür merkezi haline getirilmesi amacını düşündürür. Gelati, o dönem içerisinde "ikinci bir Atina" ve "yeni bir Kudüs" olarak kabul edildiği görülür.¹⁷

Akademinin amacı, yurtdışına dağılmış akademisyenleri bir araya getirmek, onların tecrübelerini aktarması ve bu bilgilerle yeni nesil Gürcüler yetiştirmek olduğu anlaşılır. Bağımsız bir devlet olarak dünya kültür merkezinin kendi topraklarında olmasını arzulamaktaydılar, nitekim Bizans ve Müslüman coğrafyasında bu merkezin oluşmasını istememekteydiler. Akademinin öğretmeni İoane Petritsi, Gelati'yi felsefi düşüncenin merkezi haline getirir.¹⁸

Gelati Manastırı, krallığın siyasi merkezine bölgesel olarak yakın bir yerde bulunan kraliyet evinin mülküydü. Gürcistan'ın neredeyse tüm krallarının gömülü olduğu Kutaisi de David IV Agmashenebeli, I. Demetre, III. Giorgi, Tamar ve diğer İmereti krallarının mezarları bulunur.

XII-XIII. yüzyıllarda Gelati Manastırı en zengin feodal beylerden biriydi. Geniş toprak ve su alanlarına sahipti. Manastıra en büyük parasal geliri tarım, sırasıyla gelişmiş bağcılık, mal-pazarı, şarap, bal ve mum üretimi olduğu görülür. XII-XV. Yüzyıllarda Gelati Manastırı'na, o dönemin

¹² Lortkipanidze, 2012:447.

¹³ Dolidze,2014:72.

¹⁴ Şigua, 2017:211-212.

¹⁵ Gamsakhurdia, 1975:44.

¹⁶ Şigua,2017:355, Farçukidze, 2015:200. Metreveli, 1986:303.

¹⁷ Yauchishvili, 1955:330.

¹⁸ Şigua, 2017:356.

yalnızca kralın en yüksek hakkını tanıyan tam özerklik verildi. Gürcistan Patriğinin herhangi bir hükümet gücü yoktur. Kralın kişisel temsilcisi Gelati Manastırı'nda bulunmaktaydı. Manastırın yaşlı rahibeleri ve papaz "İbadet Salonunun" üyeleri olarak kabul edilir. XIII. yüzyılın ikinci yarısından, XV. yüzyıla kadar ülkenin siyasi-ekonomik gerilemesi (Moğol, Timur Seferleri ve feodallerin iç savaşları) nedeniyle Gelati Manastırı'nın ekonomik ve kültürel hayatı geriler.¹⁹

Gelati Akademisi, Gürcü feodal çağının ilk akademisidir; Gerçek ihtiyaçlar temelinde kurulan ve Gürcü Rönesans'ının yolunu açan ideolojik harekete öncü olur. Bu dönemde Gürcistan'da Gelati dışında kültür ve bilim merkezi İkalto Akademisi adında bir yükseköğretim kurumu daha vardır. XII. Yüzyılın ilk çeyreğinde, Gelati'den İkalto'ya gelen, "Arsen İkaltoeli" İkalto Akademisi'nin kurucusu ve rektörüdür.²⁰

3. İkalto Akademisi

Arsen İkaltoeli, başlangıçta Gelati'yi ziyaret etmez. Konstantinopolis'teki St. George Manastırı'ndaki akademiden mezun olduktan sonra Kara Dağı²¹ da Ephraim Mtsire ile çalışır. Buradan tekrar Konstantinopolis'teki Akademisine geri döner²². Onun tekrar Gürcistan'a gelmesi, Davit Aghmashenebeli'nin Gelatide kurmak istediği Akademi içindir. Arsen İkaltoeli'nin Gürcistan'a gelişi 1114 yılı olarak tarihlendirilir. Geldikten sonra ilk olarak Gelati Akademisinde çalışır. Gelati 'de kaldığı süre boyunca "büyük içtihat yasasını" tercüme ettiği görülmektedir. Akademi ne kadar çalıştığı bilinmese de bu tercüme ve diğer çalışmaları yapmak için birkaç yıl gerekli olduğu kabul edilir. İkalto Akademisi'nin kuruluş tarihi 1117-1123 ve 1118-1120 olarak tarihlendirilir.²³

Akademi binası Telavi şehrinin 7 km kuzeyinde bulunur. Manastır beyaza boyanmış, kubbesi ise yüksek şekilde konumlandırılmıştır. Manastırın etrafında ise ceviz ve ıhlamur ağaçlarıyla çevrelenmiştir.²⁴

Gelati Akademisi'ne göre, İkalto Akademisinin tek farkı ise iki katlı olmasıdır. Akademi aynı konular öğretilir. Hem çeviri hem de felsefi-teolojik çalışmalar devam eder.

L. Menabde, İkalto Akademisinde verilen eğitimlere atfen; "Burada o dönemin okullarının genel eğitim disiplinlerini: felsefe, matematik, retorik, astronomi ve İkaltoeli ve bunları Bizans yazarlarının tek bir koleksiyonunda "Dogmaticon" birleştirdi. İkalto'da okuyan Yunanlılarla ilgili efsanelerin olması dikkat çekicidir.²⁵ Görüşünde bulunur.

Arsen İkaltoeli son yıllarını Şio-Mğvime Manastırı'nda geçirir (XI. Yüzyılın 60'ları -XII. Yüzyılın 30'ları). Felsefi eseri - "Dogmaticon", Şio-Mğvime Manastırı'nda çalışırken yazılmıştır. Bundan önce Kara Dağ Manastırı'nda, Kral IV. Davit Aghmashenebeli'nin daveti üzerine - Gelati'de - daha sonra İkalto Manastırı yakınında Kral Davit'in desteğiyle Şio-Mğvime Akademisi'nin kurar.²⁶

4. Kadınların Eğitimi

Günümüz Gürcistan'ında kadınların eğitimi genel bir nitelik taşıyordu. Görünüşe göre iyi eğitimi olan kadınlar, oğullarına da aynı eğitimi vermişlerdir. Genellikle eğitimciler, Anneleri ço-

¹⁹ Abashidze, 1978:37.

²⁰ Lortkipanidze, 2012:353.

²¹ Kafkas sıradağlarının Tuşeti sırtında bulunan dağa verilen isimdir.

²² Akademinin bir diğer adı ise Magnaura okuludur. Okulda hukuk ve felsefe olarak iki fakültenin olduğu bilinmektedir. Bkz. Hüseyin Hakan Gazioğlu, Bizans İmparatorluğu'nda Eğitim Gorgon Dergisi 3 Mart 2019.

²³ Gamsakhurdia, 1975:47-48.

²⁴ Mamulashvili, 1948:6.

²⁵ Menabde,1962:132.

²⁶ Nadiradze, 2012:46.

cukların eğitiminin denetçileri olarak görürler, bu nedenle, örneğin Grigol Khantsteli'nin yetiştirilmesinin Nerse Eristavi'nin karısı tarafından eğitildiğini bilmekteyiz. Kraliçe Tamar, ise halası Rusudan tarafından büyütüldü.

11.-12. yüzyıllarda Gürcistan'da özel olarak kadınların eğitim aldığı manastır ve kültür merkezleri bulunmaktaydı. Gürcistan dışında da bulunan manastırlar; Ulumbo, Petritsoni Manastırı ve Iveria Athos Manastırı şeklinde sıralabilir. Kadınların dönem içerisindeki eğitimine ışık tutan bir başka önemli bilgi kaynağı Giorgi Mtatsmindeli'nin biyografisinde yer alır. Giorgi'nin kız kardeşi Thekla, yedi yaşındayken Tadzrisi Rahibeler Manastırı'na teslim edilir. Gürcü kadınları için XI. yüzyılın ikinci yarısında, Bagrat'ın eşi Borena ve kızları tarafından Filistin'de kurulan Kappata başka bir eğitim kurumudur. Kaynaklar, Kappathas'a ek olarak, aynı zamanda Filistin'de kültür ve eğitim çalışmaları yürüten Gürcistan'ın Delta ve Dertufa rahibe manastırlarına da atıfta bulunur.²⁷

Eski Gürcistan'da kadınların eğitimi erkek çocukları kadar evrenseldi ve onlara eşit davranılıyordu. Çalışma kurallarına eşit derecede tabiydiler. "Kadınların eğitimi evrenseldi." Ortaçağ Gürcü kaynakları, belgeleri ve yasama organları, kadınların ayrıcalıklı statüsünü ve hatta devlet işlerine katılımlarını onaylar. Kadına saygı, toplumdaki ve ailedeki yeri ve rolü, asırlık geleneklerle tanımlanmıştır. Mevcut gerçeklik, aile ve ahlaki normların korunması için yasal dayanak tarafından da düzenlenmiştir.²⁸

5. Ortaçağ Gürcistan'ında temel pedagojik fikirler

11. ve 12. yüzyıllarda Gürcistan'ın Doğu Erken Rönesans'ın merkezi olduğu görüşü hakimdir. Batı bu dönemde skolastik düşünceye bağlıydı. Gürcistan'da özgür düşüncenin belirtilerini ilk kez bu dönemde görülür. Özellikle XI. yüzyıldan itibaren ekonomik açıdan müreffeh olan Gürcistan, tek merkezli bir devlet haline geldi.

Gürcü medeniyetinde Doğu kültürünün bariz işaretleri olduğu ortak bir kanıdır, bu durumun daha çok coğrafi sınır ilişkileri sebebiyle gerçekleştiği düşünülür. Gürcü kültürü doğrudan eski Yunanlılar ve Bizanslılarla ilişkiliydi. Gürcü halkı bir dönem eski Yunan ve Bizans kültürünü birincil kaynaklardan öğrenmek durumunda kaldılar. Klasik dönem filozofların eserlerini orijinalinde okuma imkânı, Gürcülerin kendi ulusal yönünü bulmalarına olanak sağlamıştır.

Giorgi Khutsesmonazon çocukların eğitim hayatını okul öncesi, ilkökul, orta ve son sınıf öğrencilerine ayırarak dönemselleştirir. Bu görüş, Giorgi Mtatsmideli'nin pratik pedagojik faaliyetinin temelini oluşturur.

Giorgi Mtsire, öğretmenin zamanı olduğunu ve bir çocuğun doğasının üzerinde çalışılması gerektiğine dikkat çekiyor. Giorgi Mtatsmideli, Tanrı'nın "herkesin hayata ve bilime gelmesini", yani her insandan doğru bilgiyi almasını istediğini savunur. Giorgi Mtatsmideli'nin ifadesiyle her insanın bilgi edinmesi temelde rütbe farkı olmadan seçilmesiyle de doğrudan alakalıdır. George Mtatsmideli'nin kendisine özgü formunda ifade ettiği görüş, her insanda mevcut olan doğal verilerin geliştirilmesi gerektiridir.

Giorgi Mtatsmideli, okulları ve çocukları eğitim düzeyi ve yaşlarına göre düzenleyen bir sistem yaratır. Öğrencilerin bireysel yeterlilik, ilgi, başarı gibi çeşitli odakları baz alarak gruplar halinde eğitim almasını sağlar. Gürcistan'da öğrencilere uygulanan grup öğretim biçimi, öğretim sürecinde ayrıca gruplara ayrılması çoğunlukla Mtatsmideli'nin zamanında gözlemlenir.

Skolastik dönemde, müfredat sınırlıydı ve öğretim yaratıcı karakterini kaybetmişti. Bu dönem içerisinde Gürcistan'da bazı didaktik ilkeler dikkate alındı. İoane Petritsi, özellikle basitten

²⁷ Kekelidze, 1943:108-118.

²⁸ Farçukidze,2015:212.

karmaşığa doğru ilerleyen, başarılı bir öğretimin önemli bir koşulu olarak görülen “nedensel öğretim”, “kavramsal düşünme sorunları” gibi daha çok bir didaktik sistem tercih eder.²⁹

Shota Rustaveli'nin, 12. Yüzyıldaki "Kaplan Postlu Şövalyesi" nde, çocuk yetiştirmede zihinsel, fiziksel ve ahlaki yetiştirme oranını koruma ihtiyacına dair açık bir farkındalık olduğu dikkat çeken bir başka pedagojik yaklaşımdır.

Skolastik düşüncenin Avrupa'da olduğu gibi Gürcistan'ı etkisi altına alır. Bu durum Avrupa'da olduğu kadar yıkıcı ve baskıcı değildir. 11. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Gürcü yazarlarının dünya görüşünün, daha sonra 12. yüzyılda Gürcü Rönesans'ına dönüşen skolastik dogmalara karşı bir isyan gösterdiği görülür. Tüm bunlar, Avrupa ve Gürcistan eğitim sistemi ve pedagojik düşüncenin genel farklı resminin yanı sıra, kendine özgü tarihsel koşullara dayanmaktadır.³⁰

12. yüzyılda, siyasi gelişmenin yanı sıra Gürcistan zihinsel olarak da gelişti. Bu gelişme, en başından beri, Gürcü manastırlarının yurtdışında çoğaldığı, keşişlerin tercüme ettiği zamandan itibaren hazırlanıyor ve harekete geçiriliyordu. Gürcüler, Yunanca, Süryanice, Ermenice ve tüm teolojik, felsefi ve bilimsel yazıları bilmekteydiler. Bu dillerin yanı sıra, eski pagan dönemine ait metinleri de okuyabilmekte ve işleyebilmekteydiler. Kral IV. David Yunan eğitiminin Gürcistan'a aktarılmasına özel önem verdi. Kral IV. David Agmashenebeli Yunanistan'a 40 genci gönderdi, orada Yunan edebiyatı ve bilimi okuyan gençler aldıkları eğitimi ve bilgi birikimini Gürcistan'a getirdiler. 12. Yüzyılda Gürcistan'ın gelişiminde, Hristiyan dünyasının yanı sıra Arapların ve Perslerin de çok büyük etkisi bulunmaktaydı.³¹

12. yüzyılda, Müslüman ulusların kültürü, bilimleri ve yazıları o kadar güçlüydü ki Gürcüler, yürekten Hristiyanlar olsalar da onları incelemekten geri durmadılar. Bunun bir örneği, Müslümanların ilahi kitabı olan Kuran'ı incelemekten çekinmeyen Kral David Agmashenebeli, Kuran-ı Kerimi bilmekteydi. Gürcüler bu yüzyılda ve öncesinde Arapça ve Fars dillerini çalışmış, yazı ve ilimleri ile meşgul olmuşlardır. Bunun bir kanıtı olarak, on ikinci yüzyılın eserlerinin hem orijinalini hem de tercümesi sıralanabilir: Kaplan Postlu Şövalye Şota Rustaveli, Abdul-Mesih Shavteli, Tamarian Chakhrukhadze, Visramian Sargis Tmogveli, Amiran-Darejanian, Moses Khoneli. İlk üç eser, orijinal eserler olsa da Arap-Fars bilginlerin yazılarından etkilenmişlerdir. Geri kalanı ya Farsçadan çevrilmiş ya da yeniden çalışılmış ve bu nedenle Farsça Gürcü literatüründe üzerinde etkili olmuştur. Bu nedenle, Gürcülerin 12. yüzyıldaki eğitim ve kültürü, iki karşıt unsurun Hristiyan ve Müslüman kültürlerinin karışımı halindeydi.³²

Sonuç

11.-12. Yüzyıllarda kilise ve manastırlarda bulunan okullar resmi bir hüviyet kazanmıştır. Bu okullarda ilahiyat, ilahiler, edebiyat, tarih ve Gürcü edebiyatını öğrenmekte, kral, feodal beylerin ve devlet büyüklerinin çocuklarına özel eğitim verilmektedir.

Gürcistan'ın Bizans'a gönderilen ve orada eğitim almış şair, yazar ve edebiyatçıların, Gürcü Eğitim sistemine çok büyük etkisi olduğu söylenebilir. Kral IV. Davit Dönemine kadar Gürcistan'da bir akademi den söz edilmemektedir. Ve bu eksikliği Kral Davit Gelati akademisini kurarak gidermeyi amaçlamıştır. Gelati akademisinde Gürcü ilim adamları akademiyi yüksek kültür merkezi haline getirip Gürcü Rönesans'ı yaşanmaya başlamıştır. Gelati den ayrılıp İkalto akademisi kuran Arsen İkaltoeli, burada felsefe, matematik, retorik, astronomi, tarih ve edebiyat eğitimi vermiştir.

²⁹ Gamsakhurdia, 1975:90-95.

³⁰ Gamsakhurdia, 1975:90-95.

³¹ Karichashvili, 1907:122.

³² Karichashvili, 1907:122.

Gürcü eğitiminin dikkat çeken bir diğer önemli noktası, eski dönemlerden itibaren kadınlara tanınan eğitim ve öğretim hakkıdır. Kadınların çocukların ilk öğretiminde çok büyük etkiye sahip olduklarından kadınlara eğitim aksatmadan verilmiştir.

11.- 12. Yüzyıllarda Gürcistan'da birçok eğitim merkezi bulunmaktaydı. Bunların arasında Gelati çağdaşlarından ayrılmakta verdikleri eğitim dönemin yüksek akademik seviyesinde olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abaşidze, İrakli (1978), Gelati, (Editör) Saqartvelos Sabchota Ansiklopedia, Tomi 3, Tbilisi.
- Dolidze, Tina (2014), Bizantia da Kartuli İdentoba, Chemi Samyaro , sayı 5, yıl, 2014, Tbilisi.
- Farçukidze, Tamar (2015), Saeklesio Ganatlebis İstoriis Dziritadi Sakitxebi, XI-XII Saukuneebis Sakartveloshi, Sakartvelos Sapatriakos wsminda Andria Pirveltsodeebuli Kartuli Universiteti , Sadoktoro Nashromi, Tbilisi.
- Gamsakhurdia, Svimon (1975), Stsavla- Ganatleba Dzvel Sakartveloshi, Ganatleba Gmomcemloba, Tbilisi.
- Gograchadze, Khatia (2019), Svimon Gamsakhurdias kvleva, stsavla-ganatleba dzvel sakartveloshi” analizi tanamedrove khedva, St. Tbel Abuseridze Teaching University Faculty of Humanities and Education Direction of education. Khichauri.
- Javakhishvili, İvane (2012), Kartveli Eris İstoria, Palitra Gamomcemloba, Tbilisi, Tomi 1.
- Karichashvili, D, (1907), Sakartvelos Mokle İstoria, Tbilisi, Tomi 1, 1907.
- _____ (1978), XII. Saukune da Sakartvelos, Elektr Gamomcemloba, Tbilisi, 1902.
- Kaukhchishvili, Simon ve Gamkrelidze, Alexander, (1961), Georgika, Bizantieli Mtserlebis Tsnobebi Sakartvelos Shesakheb Tomi I, Tbilisis Metsnierebta Akademia, Tbilisi.
- Kekelidze, Korneli (1943), Kartvel Kalta Kulturul-Saganmanatleblo Kerebi Sashualo Saukuneta Makhlobel Aghmosavletshi, Akad. Niko Maris Saxelobis Enis İstoriisa da Meterialuri kulturis İstitutis Moambe, XIII, Tbilisi.
- Lortkipanidze Mariam (2012), Sakartvelos İstoria, (IV. Saukunidan XIII saukunamde), Tomi 2, Palitra Gamomcemloba, Tbilisi.
- Mamulashvili, Al (1948), İyaltos Akademia, Sakartvelos Saxelmwipo Tsignis Palatis, Gamomcemloba, Tbilisi.
- Menabde, Levan (1962), Dzveli Kartulis Mtserlobis Kerebi, Tomi 1, Tbilisi.
- Metreveli, Roin (1986), Davit IV. Aghmashenebeli, Gamomcemloba Sabchota Sakartvelo, Tbilisi.
- Nadiradze, Ketevan (2012), Kartuli İstoriografia, Gamomcemloba Universali, Tbilisi.
- Putkaradze, Tariel (2006), Kartuli Enis İstoria, Akaki Tseretelis Saxelmtsifo Universitetsi, Kutaisi.
- Sigua, Soso (2017), Kartuli Kulturis İstoria, Tomi. II, Saari Gamomcemloba, Tbilisi.
- Yauchishvili, S (1955), Kartlis Cxovreba, (Editörlüğünde), Tomi 1, Tbilisi, 1955.